

แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการใช้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

The Problem-Solving Ways of Using Public Defender for the Alleged Offender or the Accused

สนธยา โจมกัน¹

Sonthaya Jomkun

บทคัดย่อ

ปัจจุบันประเทศไทยได้มีการบัญญัติกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม อีกทั้งเพื่อให้เกิดความสอดคล้องและต่อเนื่องในการอำนวยความสะดวกดังกล่าว รัฐยังได้มีการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนให้ได้รับความยุติธรรมอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะคนที่มีฐานะยากจนหรือเป็นคนชายขอบของสังคมที่มักจะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ยากกว่าคนกลุ่มอื่น ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะตกอยู่ในฐานะผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือจำเลย โดยการจัดตั้งกองทุนยุติธรรม การให้บริการปรึกษาหรือช่วยเหลือทางกฎหมาย รวมไปถึงการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความที่รัฐเป็นผู้จัดหาให้ในการต่อสู้คดีอันเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

แต่อย่างไรก็ตาม การให้ความช่วยเหลือดังกล่าว โดยเฉพาะระบบการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความที่แม้มีการปรับปรุง แก้ไขเพื่อให้การให้บริการเป็นไปอย่างรวดเร็ว บริสุทธิ์ ยุติธรรมแล้วก็ตาม ยังพบว่ามีปัญหาอีกมากมายที่แก้ไขไม่ตรงตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนให้เกิดความเป็นธรรมได้เท่าที่ควร ซึ่งในบทความนี้เป็นการรวบรวมปัญหาและแนวทางเพื่อเป็นข้อเสนอแนะต่อการจัดทำนโยบายที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาระบบทนายความที่รัฐจัดหาให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยให้เหมาะสมต่อไป

คำสำคัญ: สิทธิ ทนายความ กระบวนการยุติธรรม

¹อาจารย์ประจำ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม จังหวัดนครปฐม
Lecturer, Department of Law, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University,
Nakhonn Pathom Province.

Corresponding author e-mail: son.sontaya@gmail.com

ARTICLE HISTORY: Received 4 October 2019, Revised 9 November 2019, Accepted 15 November 2019.

Abstract

Nowadays, Thailand has legislated to assure the right of people to conveniently, easily, and justly access the judicial process. Moreover, the government also provides legal aid to help people access judicial process equally whether they are the plaintiff, alleged offender or the defendant. There is an allocated fund for legal consultants and legal aid by the public defender. These processes help people especially the defendant who cannot afford a private lawyer or marginal people.

Although the assistance from the government especially in terms of legal aid which has been improved to make a better, faster, and unbiased service, there are still numerous problems that are not fixed. In this article, I elaborate on those problems and propose a new policy to solve the problem of using a public defender for the alleged offender or the defendant.

Keywords: *Rights, Lawyer, Judicial process*

บทนำ

ด้วยความสำคัญของการมีนายความในการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดีอาญานั้น มีเหตุผลสำคัญสองประการ คือ ประการแรกจำเลยต้องมีที่ปรึกษากฎหมายหรือผู้ที่ให้คำแนะนำทางด้านกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิต่าง ๆ ในการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งแนวทางในการต่อสู้คดีหรือการมีส่วนร่วมในการเสนอข้อเท็จจริงต่อศาลเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงและพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน ประการที่สอง เพื่อป้องกันสิทธิในระหว่างการดำเนินคดีอาญา เช่น สิทธิในการโต้แย้งคัดค้านการสอบสวนโดยมิชอบ การยื่นขอให้ปล่อยในกรณีที่มีการคุมขังโดยมิชอบ การยื่นขอประกันตัว การยื่นคำร้องหรือคำขอหรือการทำคำให้การ และการนำสืบพยานหรือถามค้านพยานในศาล² เป็นต้น

สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยดังที่กล่าวมา ประกอบกับหลักในการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ที่คู่ความทั้งสองฝ่ายต้องอยู่ในฐานะที่มีความ สามารถในการต่อสู้คดีที่เท่าเทียมกันโดยมีผู้พิพากษาเป็นผู้พิจารณาตัดสินและควบคุมให้เป็นไปตามกติกากำหนด จึงถือเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญในการต่อสู้คดีระหว่างฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยที่ประเทศทั่วโลกส่วนใหญ่ ถือเป็นหลักการเดียวกัน รวมถึงประเทศไทยด้วย อีกทั้งประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้รูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งรัฐมีหน้าที่ต้องป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดอาญาโดยถือว่ารัฐหรือสังคมเป็นผู้เสียหาย ดังนั้น โดยหลักการแล้วรัฐจึงเป็นผู้ที่มีอำนาจฟ้องร้องดำเนินคดี

² ธรรมนูญ ทอศ. (2558). ความสามารถในการดำเนินคดี : การจัดหาทนายความโดยรัฐให้จำเลยในคดีอาญา. หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. หน้า 98.

อาญาเป็นหลัก³ ดังปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120⁴ โดยมีพนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการสอบสวนฟ้องร้องคดีอาญา⁵ และมีพนักงานสอบสวนหรือตำรวจเป็นผู้ช่วยเหลือในการค้นหาพยานหลักฐานต่าง ๆ ให้ปรากฏ ดังนั้น ในการต่อสู้คดีดังกล่าวจึงกล่าวได้ว่าเป็นการต่อสู้กันระหว่างผู้ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายเป็นอย่างมากกับอีกฝ่ายหนึ่งที่เป็นประชาชนซึ่งอาจมีความรู้ด้านกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ต้องหาโทษ ก็ย่อมจะอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบกว่าฝ่ายรัฐอย่างเลี่ยงไม่ได้ แต่ด้วยหลักการทางกฎหมายแห่งความยุติธรรมเรื่องหลักอาวุธที่เท่าเทียมกัน (Equality of Arms) การต่อสู้คดีดังกล่าวประชาชนชอบที่จะได้อยู่ในสถานะที่เท่าเทียมกันโดยการมีทนายความเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในการต่อสู้คดีหรือแม้แต่ไม่สามารถจ่ายค่าทนายความสำหรับตนเองได้ก็ชอบที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายที่สูงเกินสมควร รวมตลอดถึงการจัดหาทนายความให้อีกด้วย⁶ นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้บัญญัติให้สอดคล้องในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ ให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำในชั้นสอบสวน⁷ ก่อนการสอบสวนผู้ต้องหาที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกิน 18 ปี ในการสอบสวนต้องมีทนายความ หรือก่อนเริ่มทำการสอบสวนผู้ต้องหาที่มีอัตราโทษจำคุกหากผู้ต้องหาต้องการทนายความรัฐต้องจัดหาทนายความให้⁸ ส่วนในชั้นพิจารณา ก่อนพิจารณาคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตศาลจะถามว่าจำเลยมีทนายความมาหรือไม่ หากไม่มีศาลจะต้องตั้งทนายความให้ หรือในกรณีคดีที่จำเลยอายุไม่เกิน 18 ปี จะต้องมีทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายมาคอยช่วยเหลือในการต่อสู้คดีศาลก็ต้องตั้งทนายความให้เช่นเดียวกัน และในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกทุกคดีหากจำเลยต้องการทนายความศาลก็จะตั้งทนายความให้⁹ อีกทั้งในกรณีมีเหตุจำเป็นในการสอบสวนหรือฟ้องร้องคดีและต้องออกหมายขังผู้ต้องหานั้นไว้¹⁰ หรือมีความจำเป็นต้องส่งขังต่อไป¹¹ ผู้ต้องหาสิทธิแต่งตั้งทนายความเพื่อแถลงข้อคัดค้านและซักถามพยาน และหากผู้ต้องหาหรือขอศาลจะต้องตั้งทนายความให้แก่ผู้ต้องหา จึงเห็นได้ว่าบทบาทของทนายความในกระบวนการยุติธรรมนั้นมีความสำคัญมากในการเข้าไปช่วยเหลือหรือให้คำปรึกษาเพื่อแก้ต่างให้แก่ผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา หรือจำเลยในฐานะที่เป็นประธานแห่งคดีจึงจะเรียกได้ว่าเป็นการต่อสู้ที่เท่าเทียมกันตามหลักอาวุธที่เท่าเทียมกัน (Equality of Arms) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของ

³เกรียงศักดิ์ ดำรงศักดิ์ศิริ. (2551). ปัญหาอำนาจฟ้องของผู้เสียหายในความผิดต่อแผ่นดิน. รายงานผลการอบรมหลักสูตร“ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่นที่ 6 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการของศาลยุติธรรม. หน้า 6-7.

⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน.

⁵คณิต ณ นคร. (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 59 – 62.

⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 68.

⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1.

⁸ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1.

⁹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 137.

¹⁰ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 วรรคสาม.

¹¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 วรรคเจ็ด.

องค์การสหประชาชาติว่าด้วยบทบาทของนักกฎหมาย (Basic Principles on the Role of Lawyers 1990)¹² ที่กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่า “บุคคลทุกคนมีสิทธิแสวงหาความช่วยเหลือจากนักกฎหมายตามที่ตนประสงค์เพื่อคุ้มครองและรักษาสีติ ตลอดจนแก่ต่างให้กับตนเองในทุกชั้นตอนของคดีอาญา และเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ผู้ที่ถูกจับกุม คุมขัง หรือถูกดำเนินคดีอาญาพึงมีสิทธิที่จะมีทนายความที่มีประสิทธิภาพและความสามารถเหมาะสมกับลักษณะของข้อกล่าวหา เพื่อให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่ตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ” และอนุสัญญาของสภายุโรปเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms)¹³ ที่กำหนดเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า “บุคคลทุกคนที่ถูกดำเนินคดีอาญามีสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือโดยความช่วยเหลือทางกฎหมายจากทนายความตามความประสงค์ของบุคคลนั้น” จึงกล่าวได้ว่าหลักการในระดับสากลได้ให้ความสำคัญในระดับต้น ๆ ต่อการมีทนายความในการให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ตกอยู่ในฐานะที่ต้องต่อสู้คดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพราะนอกจากจะคอยให้คำปรึกษาช่วยเหลือประชาชนตั้งแต่เบื้องต้นแล้วยังเป็นการตรวจสอบถ่วงดุลการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในขณะเดียวกันและยังเป็นการยืนยันความบริสุทธิ์ของเจ้าพนักงาน ผู้ปฏิบัติหน้าที่ว่าได้ดำเนินกระบวนการต่าง ๆ ไปอย่างถูกต้องชอบธรรมแล้วอีกด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงระบบดังกล่าวยังไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้รวบรวมสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนด้านการจัดหาทนายความ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ทนายความ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ นักวิชาการ บุคลากรภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และประชาชน ประกอบกับการศึกษาดัชนี งานวิจัย และบทความทั้งไทยและต่างประเทศ จนได้ข้อสรุปดังนี้

สภาพปัญหา

สำหรับประเทศไทยได้มีการกำหนดการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความให้แก่ประชาชนผู้ตกอยู่ในฐานะผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหาหรือจำเลยตามกฎหมายดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นโดยในการช่วยเหลือนี้มีความเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เรียกว่าสภาพทนายความเป็นหลักและกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอีกหลายหน่วยงาน ซึ่งโดยแนวทางปฏิบัติคือ ในชั้นพนักงานสอบสวน หากต้องร้องขอทนายความให้แก่ผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนจะเรียกทนายความจากสำนักงานทนายความประจำจังหวัดนั้น ๆ มาโดยที่สำนักงานทนายความดังกล่าวจะมีทนายความอาสาลงทะเบียนเป็นทนายความอาสาไว้และจัดให้ตามลำดับ ส่วนใหญ่เรียกว่า “ทนายอาสา” เช่นเดียวกับที่ศาลต้องจัดหาทนายความให้แก่จำเลย ศาลก็จะเรียกทนายความจากสภาพทนายความหรือสำนักงานทนายความเช่นเดียวกันและจะมีการจัดให้ตามลำดับรายชื่อในบัญชี เรียกว่า “ทนายขอแรง” และพบปัญหา กล่าวคือ

¹²หลักการพื้นฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยบทบาทของนักกฎหมาย (Basic Principles on the Role of Lawyers 1990) ข้อ 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8.

¹³อนุสัญญาของสภายุโรปเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms) ข้อ 6.

1. ด้านคุณภาพ

การจัดหาหนายความโดยรัฐตามกฎหมายนั้นปัจจุบันใช้ระบบการขึ้นทะเบียนรายชื่อ และหากเรียกตามลำดับแล้วทำให้ไม่สามารถเลือกหนายความที่ตรงหรือมีความเหมาะสมกับคดีได้ ซึ่งในเรื่องนี้ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญกล่าวไว้โดยสรุปว่า การเข้าชื่อลงทะเบียนตามคุณสมบัติที่ตั้งไว้ นั้น ส่วนใหญ่จะได้หนายความที่ไม่ตรงกับเนื้อหาคดี เนื่องจากการเรียกเรียงตามลำดับแต่ไม่ได้เลือกตามความเชี่ยวชาญของหนายความคนนั้น จะสังเกตได้ว่าการกำหนดคุณสมบัติที่นั้นแม้จะกำหนดว่าต้องเคยมีประสบการณ์ว่าความมาแล้วไม่น้อยกว่า 20 คดี แต่เป็นการนับรวมทุกประเภทคดีจึงไม่อาจจำแนกได้ว่าหนายความมีความเชี่ยวชาญคดีด้านใด อีกทั้งด้านประสบการณ์ในการทำงานคดีที่พบว่าหนายความที่ว่าการต่อเนื่องมาแล้วหลายปีจะมีประสบการณ์มากและหลากหลาย แต่จากสภาพความเป็นจริงพบว่ามีเฉพาะหนายความบางกลุ่มเท่านั้นที่มาลงทะเบียนไว้ เช่น หนายความที่จบใหม่ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าความรู้ในทางทฤษฎียังแน่นอยู่แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ายังขาดประสบการณ์ในการทำงานอยู่มาก เพราะการเป็นหนายความต้องใช้ทั้งความรู้ทางด้านกฎหมาย ใช้ปฏิภาณ ไหวพริบ และทักษะอื่น ๆ อีกมากมาย ดังนั้น จากระบบบัญชีรายชื่อหนายความในปัจจุบันจึงไม่สามารถรู้ได้อย่างแน่นอนว่าหนายความคนไหนมีประสบการณ์หรือความสามารถทางด้านคดีประเภทใดและมีประสบการณ์มากน้อยเพียงใด อีกทั้งในการขึ้นบัญชีรายชื่อของศาลนั้น ก็ยังไม่ตรงกับแนวความคิดในเรื่องหนายขอแรงในมรรยาทหนายความ กล่าวคือ ตั้งแต่แรกเริ่มมรรยาทหนายความต้องการให้ศาลเรียกหนายความคนไหนก็ได้ซึ่งการเรียกมาก็กำหนดในมรรยาทแล้วว่าหากไม่มาเป็นหนายขอแรงถือว่าผิดมรรยาทหนายความ แต่ในความเป็นจริงไม่สามารถเป็นเช่นนั้นได้เนื่องจากหนายความที่มีชื่อเสียงหรือมีประสบการณ์ที่เหมาะสมกับคดีนั้นก็ประกอบอาชีพว่าความของตนจนไม่สามารถมาตามที่ศาลเรียกได้ จนกระทั่งต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนเป็นการขึ้นทะเบียนหนายขอแรง หนายความเหล่านี้ก็ไม่ได้มาขึ้นทะเบียนด้วยเนื่องจากมีคดีความของตนเป็นจำนวนมากอยู่แล้ว กับทั้งค่าดำเนินการของหนายความที่รัฐจ่ายให้นั้นมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับการเป็นหนายความอิสระที่สามารถเรียกค่าตอบแทนได้ตามความยากง่ายแห่งคดี จึงประสบกับปัญหาการไม่มีหนายความที่มากประสบการณ์เข้ามาลงทะเบียนและไม่สามารถจำแนกความถนัด ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน หรือความเหมาะสมแห่งคดีได้

2. ด้านองค์กรผู้รับผิดชอบ

ปัจจุบันหนายความที่ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนตามองค์กรต่าง ๆ ค่อนข้างมีอยู่ในหลายองค์กร เช่น สำนักงานยุติธรรมจังหวัด สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน สำนักงานอัยการ กรมคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค สภานายความ สถาบันการศึกษา เป็นต้น จึงเห็นว่าการกระจายอยู่ในหลายหน่วยงาน ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบโดยตรง และจากการสัมภาษณ์พบว่าส่วนใหญ่เห็นว่าควรจัดตั้งหน่วยงานหรือกลุ่มงานขึ้นมาเฉพาะเช่นเดียวกับในต่างประเทศแต่ให้หน่วยงานดังกล่าวขึ้นตรงกับสภานายความ เนื่องจากสภานายความเป็นหน่วยงานที่ควบคุมหนายความทั่วประเทศทั้งด้านคุณภาพ วินัย และมรรยาทหนายความอยู่แล้ว โดยในแต่ละจังหวัดให้ขึ้นตรงกับสำนักงานหนายความประจำจังหวัด เพราะถึงแม้จะมีหนายความไม่เพียงพอต่อความเหมาะสมแก่คดีทุกคดี แต่สำนักงานเองจะรู้ว่าหนายความคนไหนเชี่ยวชาญคดีใด อย่างน้อยจะสามารถจัดหาหนายความที่เหมาะสมกับคดีมากที่สุดหรืออาจมีการร้องขอจากสำนักงานหนายความจากจังหวัดใกล้เคียงได้ และการแยกเป็นหน่วยงานออกมาจะทำให้เป็นอิสระแยกต่างหากจากองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีโดยตรง เช่น แยกออกจากองค์กรตำรวจ เพราะในบางท้องที่แม้ไม่ใช่กรณี

เร่งด่วน พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนไปก่อนที่ทนายความจะมาถึง ทนายความมาเพียงแค่ลงชื่อในสำนวนการสอบสวนเท่านั้น จึงอาจทำให้สิทธิของผู้ต้องหาที่ควรจะได้รับการแจ้งสิทธิต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นประธานแห่งคดีไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเต็มที่และอาจส่งผลกระทบต่ออัยการที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนว่าไม่อาจจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้ อีกด้วย หรือในบางท้องที่พนักงานสอบสวนกับทนายความมีการประสานงานกันเป็นอย่างดีจึงมีการชี้แนะให้ผู้ต้องหาปรับสภาพเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการทำงานทั้งที่ตนไม่ได้กระทำความผิดหรือไม่ได้มีเจตนาก็ตาม

3. ด้านค่าตอบแทนทนายความ

ปัจจุบันกองทุนยุติธรรมของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ในหมวดที่ 4 เรื่องค่าทนายความและค่าธรรมเนียมศาลนั้น กองทุนยุติธรรมมีการกำหนดอัตราค่าจ้างหรือผู้ประกอบวิชาชีพ หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเป็นพิเศษและที่ปรึกษาหรือผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายหรือการดำเนินการทางคดีอาญาไว้ว่าคดีในศาลชั้นต้น คดีละ 5,000 - 50,000 บาท การบังคับคดี คดีละ 5,000 - 30,000 บาท และรายคดีในศาลชั้นอุทธรณ์หรือชั้นฎีกา ให้ทนายความได้รับค่าตอบแทนวิชาชีพ คดีละ 5,000 - 20,000 บาท ซึ่งอัตราเงินรางวัลของทนายขอแรงที่ศาลเรียกให้มาช่วยเหลือคดีให้แก่จำเลยนั้น เมื่อเทียบกับการเป็นทนายความอิสระหรือทนายความของเอกชนแล้วถือว่าน้อยมาก อีกทั้งหากมีการคดีดำเนินไปถึงชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาจะต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานกว่าคดีจะสิ้นสุดลงทำให้ทนายความได้รับเงินในแต่ละครั้งล่าช้าออกไป อีกทั้งการเบิกจ่ายค่าธรรมเนียมอาจเป็นไปอย่างล่าช้าเนื่องจากต้องผ่านกระบวนการพิจารณาตามระเบียบราชการ ทำให้ทนายความขอแรงนั้นไม่สามารถกำหนดค่าใช้จ่ายได้ด้วยตนเองและสอดคล้องกับผู้ใช้ข้อมูลว่าบางส่วนยังต้องสำรองจ่ายไปก่อน เช่น ค่าเดินทาง ค่าเอกสาร ค่าดำเนินการติดตามพยานหรือค่าดำเนินการอื่น ๆ จนกว่าคดีจะถึงที่สุดถึงจะได้รับค่าตอบแทนจากรัฐ จึงทำให้ไม่เกิดแรงจูงใจในการทำงานและมีความขัดสนในการทำงาน

4. ด้านงบประมาณ

ค่าใช้จ่ายในส่วนของค่าตอบแทนทนายความที่เข้ามาช่วยเหลือประชาชนส่วนใหญ่มาจากงบประมาณของภาครัฐซึ่งแต่ละปีมีจำนวนคดีมากที่สุดที่ต้องใช้บริการทนายความที่รัฐจัดหามาให้และรัฐต้องรับภาระค่าใช้จ่ายให้แก่ทนายความ แม้ค่าตอบแทนน้อยและล่าช้า แต่ควรได้รับค่าตอบแทนที่พอสมควรสมผลและไม่ล่าช้าจนเกินไปและด้วยปริมาณคดีที่มีจำนวนมากทำให้รัฐต้องรับภาระค่าใช้จ่ายนี้หนักมากจึงประสบปัญหางบประมาณไม่เพียงพอต้องขอจ่ายให้ทนายความล่าช้าออกไป ประเทศไทยจึงมีจำนวนทนายความไม่เพียงพอ หลายหน่วยงาน เช่น ตำรวจ มีหลายคดีที่มีความจำเป็นต้องมีทนายความหรือที่ปรึกษาในการสอบสวนเด็กอันเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า บางคดีพนักงานสอบสวนต้องจ่ายเงินเพื่อให้ทนายความมาร่วมในการสอบสวน และมีบางท้องที่ทำหนังสือตอบกลับมาว่าไม่สามารถมาได้ เว้นแต่จะให้ค่าตอบแทน เช่นนี้พนักงานสอบสวนก็มีสองแนวทางแนวทางแรกก็คือควักกระเป๋าตัวเอง ส่วนอีกแนวทางหนึ่งก็คือไม่มาก็ไม่สอบ ซึ่งเช่นนี้ย่อมส่งผลกระทบต่ออำนาจความยุติธรรมให้แก่ประชาชนอย่างเห็นได้ชัดเจน

5. ด้านรูปแบบ

เนื่องจากประเทศไทยมีหลายหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือด้านทนายความให้แก่ประชาชน เช่น สภานายความเป็นหลักซึ่งกระจายไปตามสภานายความประจำจังหวัด จากสำนักงานอัยการจากหน่วยงานทางปกครอง เช่น สำนักงานยุติธรรมจังหวัด จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่เปิดสอน

คณะหรือสาขานิติศาสตร์ หรือแม้แต่องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ทำให้รูปแบบและหลักเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือมีความแตกต่างกันออกไปทำให้ประชาชนเกิดความสับสน แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีจุดร่วมที่สำคัญคือส่วนใหญ่ใช้รูปแบบทนายความของรัฐที่เรียกว่าทนายอาสาหรือทนายขอแรงซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาทนายความและสำนักงานทนายความประจำแต่ละจังหวัดที่ไม่ว่าจะเป็นพนักงานสอบสวนหรือศาลเรียกให้มาช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยตามกฎหมาย และด้วยรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปของแต่ละหน่วยงานอาจทำให้ขาดเอกภาพในการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น จนเกิดความไม่ต่อเนื่องของการให้ความช่วยเหลือประชาชนได้ เช่น ทนายความในชั้นสอบสวนอาจไม่ใช่คนเดียวกับในชั้นศาล ในขณะที่ศาลเองก็ไม่อาจเลือกทนายความได้ ทนายความเองก็ไม่อาจเลือกคดีที่เหมาะสมกับตน แม้แต่ตัวจำเลยเองก็ไม่อาจเลือกทนายความได้เช่นกัน ดังนั้น ควรมีการกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพรูปแบบที่มีอยู่ในปัจจุบันในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน

6. ด้านเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือ

ในเรื่องของเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือนั้นมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่พอสมควร เนื่องจากผู้ที่ขอรับการช่วยเหลือนั้นมักมีคุณสมบัติที่ไม่ตรงกับเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือทั้งที่มีความเดือดร้อนในทางคดีจริง อีกทั้งเกณฑ์ที่ว่าช่วยเหลือคนยากจนนั้นก็ยากที่จะจำแนกได้อย่างแท้จริงว่ายากจนแท้จริงหรือไม่ จึงต้องมีการทบทวนว่ามีทนายความเพื่ออะไรจึงจะสามารถให้ความช่วยเหลือได้ตรงกับความต้องการ ดังนั้น หลักคือการมีทนายความเพื่อเป็นหลักประกันความสามารถในการต่อสู้คดีอย่างเท่าเทียมกันของผู้ต้องหาหรือจำเลยกับรัฐ หรือระหว่างประชาชนผู้มีความเหลื่อมล้ำกันทางด้านโอกาสในการต่อสู้คดี และที่สำคัญการช่วยเหลือจากทนายความนั้นถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ จึงเห็นได้ว่าความช่วยเหลือด้านกฎหมายไม่ควรถูกจำกัดไว้เฉพาะเหตุแห่งความยากจนเท่านั้นแต่ยังต้องขยายไปยังเหตุจำเป็นอื่นด้วย เช่น ความร้ายแรงแห่งคดี ความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องมีการทนายความ แม้ผู้ร้องขอความช่วยเหลือนั้นจะไม่ใช่ยากจนก็ตาม

จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

อภิปรายผล

1. ด้านคุณภาพ

ปัญหาด้านคุณภาพถือเป็นปัญหาที่สำคัญและแก้ไขได้ยากมากที่สุด เนื่องจากโดยพื้นฐานแล้วอาชีพทนายความเป็นอาชีพอิสระและหากประกอบอาชีพนี้อย่างจริงจังแล้วถือว่าเป็นอาชีพที่สร้างรายได้เป็นจำนวนมากเมื่อเทียบกับอาชีพอื่นในสายกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น ความพึงพอใจที่จะประกอบอาชีพส่วนตัวอย่างอิสระ เป็นทนายความในบริษัทเอกชน หรือเข้ามาเป็นทนายความอาสาหรือทนายความขอแรงนั้นเป็นเรื่องที่ไม่สามารถบังคับกันได้ อีกทั้งเรื่องความสามารถเฉพาะตัว ความใส่ใจในการทำงาน การรักษาระยะบรรณในวิชาชีพทนายความ ไม่ค้าความ ไม่รับคดีจากการเป็นทนายอาสาหรือทนายขอแรงไปทำส่วนตัว รวมไปถึงความซื่อสัตย์สุจริตนั้น เป็นเรื่องภายในจิตใจของทนายความแต่ละคนโดยแท้ที่ไม่อาจเอาจำนวนเงินค่าตอบแทนหรือผลประโยชน์อื่นมาเป็นบรรทัดฐานได้ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาจึงเป็นเรื่องของการวางระบบที่สามารถควบคุมได้ระดับหนึ่งให้ทนายความทำงานอย่างอิสระภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกันและเสริมแรงโดยการทำให้ทนายความมีความรู้สึกภาคภูมิใจในการประกอบอาชีพของตนเอง มีเกียรติ มีศักดิ์ศรีเทียบเท่าได้กับอาชีพอื่นใน

กระบวนการยุติธรรม มีสวัสดิการหรือสิ่งสนับสนุนจากภาครัฐตามสมควรและควรมีระบบนายความที่เลี้ยงสำหรับนายความใหม่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ เสริมประสบการณ์และสร้างความมั่นใจ ความน่าเชื่อถือให้แก่ทนายความใหม่ และมีการจัดอบรมองค์ความรู้หรือกฎหมายใหม่ให้แก่ทนายความอย่างต่อเนื่องอีกด้วย

2. ด้านองค์กรผู้รับผิดชอบ

หากจะมีการจัดตั้งทนายความของรัฐขึ้นมาอีกองค์กรหนึ่งนั้นต้องเป็นการแก้ไขปัญหาความซ้ำซ้อนของหน่วยงานด้วย เนื่องจากมีสภาพทนายความที่มีหน้าที่กำกับดูแลเป็นหลักอยู่แล้ว แต่อาจต้องมีการออกหรือแก้ไขกฎหมายขึ้นมาเพื่อรวมทุกองค์กรเอาไว้ที่เดียวเป็นอิสระแยกต่างหากจากองค์กรที่มีอยู่ ซึ่งอาจเรียกชื่อว่าองค์กรทนายความของรัฐ เหมือนกับของต่างประเทศ แต่อย่างไรก็ตามควรเป็นองค์กรหนึ่งที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาพทนายความแห่งประเทศไทยและมีหน่วยงานอยู่ที่สำนักงานทนายความประจำจังหวัดแต่ละจังหวัดเพื่อช่วยเหลือประชาชนได้อย่างทั่วถึง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการปรับทนายความที่มีอยู่ให้เป็น 2 ระบบ คือส่วนของรัฐก็ตั้งให้เป็นทนายของรัฐ อีกส่วนก็คือทนายความอิสระทั่วไปที่ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลเรื่องระเบียบ วินัย และมรรยาททนายความของสภาพทนายความเท่านั้น นอกจากนี้ เพื่อป้องกันปัญหาการวินิจฉัยชี้ขาดควรมีการตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงเบื้องต้นก่อนภายในองค์กรหรือหน่วยงานทนายความของรัฐโดยยึดระเบียบแบบแผนของสภาพทนายความ แต่หากไม่เป็นที่ยุติจึงส่งให้สภาพทนายความเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดและถือว่าคำวินิจฉัยชี้ขาดของสภาพทนายความนั้นเป็นที่สิ้นสุด

3. ด้านค่าตอบแทนทนายความ

ปัจจุบันค่าตอบแทนทนายความของแต่ละหน่วยงานยังมีความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมกัน และตัวทนายความเองก็ไม่อาจรู้ได้แน่ชัดว่าจะได้รับค่าตอบแทนเป็นจำนวนเท่าใดและไม่รู้ว่าคดีจะสิ้นสุดลงเมื่อใด จึงอาจทำให้ทนายความเกิดความไม่มั่นใจในการทำงาน ขาดความทุ่มเทในการทำงานให้สำเร็จ นอกจากนี้ยังส่งผลให้ขาดแรงจูงใจให้ทนายความเก่ง ๆ ที่มีประสบการณ์สูงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของทนายอาสาหรือทนายขอแรง เพราะรายได้ไม่สอดคล้องกัน อีกทั้งในการจ่ายค่าตอบแทนทนายความในปัจจุบันนั้นให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง ซึ่งพบว่าเกณฑ์ในการให้เงินนั้นไม่ได้ถูกกำหนดโดยความยากง่ายแห่งคดีแต่เป็นการตั้งเกณฑ์ไว้สำหรับทุกคดีจึงเกิดความไม่เหมาะสม ดังนั้น จึงควรมีการจ่ายค่าตอบแทนที่หลากหลายรูปแบบ เช่น ค่าตอบแทนเป็นรายชั่วโมงโดยแบ่งเป็นค่าตอบแทนในการดำเนินคดีในศาล และค่าตอบแทนในการดำเนินคดีนอกศาลที่มีอัตราแตกต่างกันออกไป และนอกจากนี้ยังอาจแบ่งตามกระบวนการดำเนินคดีในชั้นอุทธรณ์ ฎีกา และการดำเนินคดีในชั้นคณะกรรมการคุมประพฤติอีกด้วย จึงจะเป็นการจ่ายค่าตอบแทนโดยคำนึงถึงความยากง่ายแห่งคดีอย่างเหมาะสม

4. ด้านงบประมาณ

ปัจจุบันงบประมาณที่ใช้สำหรับเป็นค่าตอบแทนทนายความมาจากงบประมาณของรัฐตามระเบียบราชการของหน่วยงานที่ต้องตั้งงบประมาณไว้ล่วงหน้า ซึ่งบางปีไม่เพียงพอ บางปีถูกตัดงบประมาณ บางปีงบประมาณหมด หรือหากเบิกไม่ทันในปีงบประมาณนี้ก็ต้องข้ามไปอีกปีงบประมาณหนึ่ง จึงทำให้การเบิกจ่ายเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่เหมาะสม ดังนั้นหากจะแก้ไขปัญหาจึงควรแก้ไขปัญหาระบบงบประมาณให้เกิดความเหมาะสมตั้งแต่เบื้องต้น และหากมีการจัดตั้งเป็นทนายความ

ของรัฐควรมีฐานะเป็นเจ้าหน้าที่คนหนึ่งของรัฐที่มีเงินเดือนให้โดยเงินเดือนจากงบประมาณแผ่นดินเป็นหลัก ส่วนเงินรางวัลจากการเป็นทนายความให้แก่ประชาชนนั้นควรได้รับการสนับสนุนจากรัฐส่วนหนึ่ง มาจากภาษีบำรุงท้องที่หรือภาษีประชาชนส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งควรมาจากผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีส่วนต้องจ่ายเนื่องจากการกระทำของตนเองอันเป็นการรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองและต่อสังคมอีกด้วย นอกจากนี้ ทนายของรัฐควรได้รับสวัสดิการต่าง ๆ เช่นเดียวกับข้าราชการของรัฐ ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันให้เทียบเท่ากับข้าราชการในกระบวนการยุติธรรมทั่วไป

5. ด้านรูปแบบ

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความในปัจจุบันมีอยู่ในหลายหน่วยงาน หากมองในแง่ของการกระจายตัวก็เห็นได้ว่าประชาชนอาจจะเข้าถึงความช่วยเหลือนี้ได้ง่ายขึ้น เพราะสามารถขอความช่วยเหลือได้ตั้งแต่เบื้องต้นในหน่วยงานที่ใกล้ตัวประชาชน แต่ด้วยที่ยังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนและเป็นเอกภาพจึงทำให้การช่วยเหลือนั้นขาดความต่อเนื่อง ข้ำซ้อนจนทำให้ประชาชนเกิดความสับสนได้อันส่งผลให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อองค์กรกลับมา นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อระบบการคัดเลือกทนายความตามความเหมาะสมแห่งคดี จำนวนทนายความที่เพียงพอ การกำหนดงบประมาณประจำปีและงบประมาณสำรอง การกำหนดรูปแบบที่ชัดเจน ตลอดจนการกำกับดูแลให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นการมีรูปแบบการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความให้แก่ประชาชนโดยรัฐอย่างเหมาะสมจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและจะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาได้

6. ด้านเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือ

ในเรื่องเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือนั้นถือเป็นเรื่องที่สำคัญประการหนึ่ง เพราะหากไม่ตั้งเกณฑ์การช่วยเหลือให้เหมาะสมแล้วจะกลายเป็นการเพิ่มความเหลื่อมล้ำให้แก่ประชาชนอีกทางหนึ่ง สำหรับประเทศไทยเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความในการต่อสู้คดีเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งส่วนใหญ่เป็นความผิดที่มีโทษร้ายแรงถึงขั้นจำคุกขึ้นไป แต่โดยความเป็นจริงแล้วอาจมีคดีที่มีโทษไม่ร้ายแรงตามที่กฎหมายกำหนด แต่ด้วยสิทธิการมีทนายความเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ดังนั้น แม้เป็นความผิดอาญาที่มีโทษไม่ร้ายแรงบางคดีหรือในกรณีเร่งด่วนที่จำเป็นต้องมีทนายความ รัฐก็ควรต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยด้วย และเงื่อนไขการให้ความช่วยเหลือควรขยายไปถึงประชาชนทุกระดับชั้นแม้กระทั่งข้าราชการที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยเองก็สามารถเข้ามาขอความช่วยเหลือได้ เพราะการช่วยเหลือนั้นอาจจะเป็นการให้ความช่วยเหลือในด้านการฟ้องคดีหรืออาจจะเป็นการให้คำปรึกษาทางคดีก็ได้ ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชนทุกคนควรได้รับอย่างเสมอภาคกัน

ส่วนค่าใช้จ่ายนั้นหากผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนยากจนไม่มีเงินจ่ายค่าทนายความ รัฐควรให้ความช่วยเหลือโดยไม่ต้องจ่ายค่าทนายความเอง หากเป็นผู้ที่มีรายได้อยู่บ้างเพียงพอที่จะจ่ายได้บางส่วนควรต้องร่วมรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายส่วนนี้ด้วย แต่หากเป็นผู้ที่มีฐานะดีมีเงินจ่ายค่าทนายความควรให้เป็นทางเลือกกว่าให้มีสิทธิขอความช่วยเหลือจากทนายความของรัฐโดยเสียค่าใช้จ่ายแบบเต็มจำนวนหรือมีสิทธิที่จะไม่ขอความช่วยเหลือนั้นก็

จากการสะท้อนสภาพปัญหาและสถานการณ์การใช้ทนายความที่รัฐจัดหาให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจากบุคคลที่เกี่ยวข้องมาข้างต้นนั้น สามารถสรุปเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 1: สภาพปัญหาและสถานการณ์การใช้ทนายความที่รัฐจัดหาให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

สภาพปัญหาที่พบ	สถานการณ์ที่เกิดขึ้น	สิ่งที่เสนอแนะ
1. คุณภาพ	1. ไม่สามารถเลือกทนาย ความที่ตรงหรือมีความเหมาะสมกับคดีได้ 2. การกำหนดคุณสมบัติไม่สามารถจำแนกความเชี่ยวชาญด้านได้ 3. ส่วนใหญ่เป็นทนายความที่จบใหม่ 4. ทนายความชื่อดังส่วนใหญ่ไม่ได้มาลงทะเบียน 5. ทนายความไม่มีความหลากหลาย/ไม่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน	1. ยังคงใช้ระบบบัญชีรายชื่อ เพียงแต่การคัดเลือกทนายความจะต้องได้รับการคัดเลือกจากทนายความที่มีคุณสมบัติตรงตามที่คณะกรรมการสำนักงานทนายความกำหนดและจัดอบรมให้ทนายความเกิดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน 2. ให้มีระบบทนายความที่เลี้ยงเหมือนกับระบบของอัยการและผู้พิพากษา
2. องค์กรผู้รับผิดชอบ	1. ทนายความที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือประชาชนในปัจจุบันกระจายอยู่ตามองค์กรต่าง ๆ ไม่มีองค์กรรับผิดชอบโดยตรง 2. การทำงานขาดความเป็นเอกภาพทำให้ประชาชนเกิดความสับสน	1. ปรับโครงสร้างโดยการควรวรรวมส่วนของทนายอาสา ทนายขอแรง เข้ามารวมไว้เป็นส่วนเดียวกัน ภายใต้สังกัดสภาพทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ 2. เผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายและสิทธิทางอาญาให้แก่ประชาชน
3. ค่าตอบแทนทนายความ	1. ได้ค่าตอบแทนน้อย/ ล่าช้า 2. ไม่สามารถเรียกค่าตอบแทนได้ตามความยากง่ายแห่งคดี	ปรับค่าตอบแทนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความยากง่ายแห่งคดี นอกจากนี้ยังควรได้รับสวัสดิการบางอย่างจากรัฐด้วย
4. งบประมาณ	1. งบประมาณของภาครัฐไม่เพียงพอ 2. บางหน่วยงานใช้งบประมาณของหน่วยงานตนเอง	ใช้งบประมาณแผ่นดินควบคู่ไปกับงบประมาณที่มาจากส่วนอื่น เช่น นำมาจากเงินภาษีของประชาชน
5. รูปแบบ	รูปแบบและหลักเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือมีความแตกต่างกันออกไปแต่ละหน่วยงาน	มีการจัดตั้งสำนักงานของทนายความของรัฐ (Public Defender)
6. เกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือ	เกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือยังถูกจำกัดไว้เฉพาะเหตุแห่งความยากจนเท่านั้น	ควรขยายเหตุจำเป็นอื่นด้วย เช่น ความร้ายแรงแห่งคดี ความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้อง มีทนายความ แม้ผู้ร้องขอความช่วยเหลือนั้น จะไม่ยากจนก็ตาม

บทสรุป

แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจะได้บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมไว้ให้สอดคล้องกับหลักการสากล ประกอบกับได้ออกกฎหมายและระเบียบอื่น ๆ เพื่อให้สอดคล้องกันไว้ดีแล้วก็ตาม โดยเฉพาะระบบทนายความที่รัฐจัดหาให้แก่ประชาชนที่ยังไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากยังมีประชาชนบางกลุ่ม เช่น คนยากจน คนชายขอบของสังคม คนที่มีระดับการศึกษาน้อย คนที่ยังเข้าไม่ถึงความรู้ด้านกฎหมาย รวมไปถึงคนที่แม้แต่จะมีฐานะร่ำรวยหรือมีระดับการศึกษาที่สูงก็ตาม หากเข้าไปอยู่ในกระบวนการ

ยุติธรรมทางอาญาไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใด อาจเกิดความวิตกกังวล ความกลัว ความไม่รู้และไม่เข้าใจ กระบวนการทางกฎหมายได้ เนื่องจากวิธีการและกระบวนการทางกฎหมายมีลักษณะที่ละเอียดและซับซ้อนยากแก่การเข้าใจ ดังนั้น ประชาชนไม่ว่าจะอยู่ในฐานะเช่นใดควรมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน แต่อย่างไรก็ตาม ในบทความนี้จะมุ่งเน้นไปที่ประชาชนผู้ที่ด้อยโอกาสทางสังคมเป็นหลัก เนื่องจากบุคคลเหล่านี้มักไม่มีโอกาสในการเลือกหนทางที่จะนำไปสู่ความยุติธรรมด้วยตนเองและมักจะถูกมองข้ามไป และจากปัญหาการเข้าถึงความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายด้วยทนายอาสาหรือทนายขอแรงในบทความนี้นั้นมุ่งให้เกิดหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งขึ้นมาทำหน้าที่ โดยเฉพาะ คือ ระบบทนายความของรัฐ (public defender) ที่หลายประเทศมีการใช้ทนายความในระบบนี้แล้วมีประสิทธิภาพในการช่วยเหลือประชาชนมากที่สุด ซึ่งโดยหลักการแล้วจึงเห็นว่าสามารถนำมาช่วยแก้ไขปัญหสำหรับประเทศไทยได้

ส่วนการจะนำระบบดังกล่าวมาใช้ในประเทศไทยได้หรือไม่นั้นจะต้องมีการศึกษารูปแบบระบบทนายความของรัฐ (public defender) ในประเทศต่าง ๆ ที่เป็นมาตรฐานสากลในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านคุณภาพ องค์กรผู้รับผิดชอบ ค่าตอบแทน งบประมาณ การคัดเลือกทนายความ สวัสดิการณตลอดจนเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือประชาชน จึงต้องมีการศึกษาต่อไป อีกทั้งยังต้องศึกษาต่อไปอีกว่าหากนำระบบดังกล่าวมาใช้ในประเทศไทยจะเกิดปัญหาและอุปสรรคอย่างไรหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อหารูปแบบและแนวทางพัฒนาระบบทนายความของรัฐ (public defender) ที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

- 1 มีการจัดตั้งสำนักงานของทนายความของรัฐ (Public Defender) ภายใต้งค์ตั้งสภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์โดยมีสำนักงานดังกล่าวอยู่ในสำนักงานสภาทนายความทุกจังหวัด
- 2 มีการคัดเลือกทนายความที่มีความถนัดหรือความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
- 3 ให้มีระบบทนายความที่เลี้ยง โดยให้ค่าตอบแทนทนายความที่เลี้ยงด้วย
- 4 ขยายเกณฑ์ในการให้ความช่วยเหลือออกไปในกรณีเร่งด่วนที่จำเป็นต้องมีทนายความ รัฐก็มีความหน้าที่ต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยด้วย
- 5 เพิ่มค่าตอบแทนทนายความให้เหมาะสมกับคดี และพิจารณาเป็นกรณีไปตามความยากง่ายแห่งคดี นอกจากนี้ทนายของรัฐควรได้รับสวัสดิการณอื่น ๆ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงาน เช่น ได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา หรือให้เครื่องราชอิสริยาภรณ์

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ ดำรงศักดิ์ศิริ. (2551). **ปัญหาอำนาจฟ้องของผู้เสียหายในความผิดต่อแผ่นดิน**. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม.
- คณิต ณ นคร. (2549). **กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ณัฐกาญจน์ ทองคำ. (2558). **ความสามารถในการดำเนินคดี: การจัดหาทนายความโดยรัฐให้จำเลยในคดีอาญา**. วิทยานิพนธ์ น.ม. (นิติศาสตร์) กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. ถ่ายเอกสาร.

Council of Europe. (1950). **European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms**. Strasbourg: European Court of Human Rights, Council of Europe.

United Nations. (1990). **Basic Principles on the Role of Lawyers**. Retrieved on 1 October 2019, from <https://www.un.org/ruleoflaw/files/UNBasicPrinciplesontheRoleofLawyers.pdf>

กฎหมาย

ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560